

Іванов В. Г.

Доктор технічних наук, професор кафедри криміналістики
Національний Юридичний Університет імені Ярослава Мудрого.
м. Харків, Україна.

ІНТЕГРАЦІЯ ПРАВА ТА ІНФОРМАТИКИ : ПРИКЛАДНИЙ І ЗМІСТОВНИЙ АСПЕКТИ

З розвитком інформаційного суспільства ростуть потоки інформації, швидкості її обробки і розповсюдження, і у зв'язку з цим виникає гостра необхідність в захисті інтересів суб'єктів, що використовують інформацію в своїй діяльності, природа якої не укладається в звичні форми предметів правових відносин.

Тому спостережуване сьогодні інтенсивне зближення інтересів права і інформатики є об'єктивним і закономірним процесом, що показує гостру необхідність у взаємному використанні результатів новітніх досягнень, отриманих цими науками і що має два взаємозв'язані аспекти: прикладний і змістовний. Тобто використання останніх досягнень в області інформаційних технологій, пристосованих або спеціально розроблених для розвитку і функціонування юридичної науки і практики з одного боку і юридичному закріпленні питань, пов'язаних з впровадженням в будь-яку сферу суспільних відносин цих інформаційних технологій, - з іншого [1].

Дуже важливо знайти такі правові механізми, які забезпечать правове регулювання нового класу суспільних відносин, – інформаційних, що дозволить економічно ефективно розвивати дану галузь людської діяльності по виробництву і використанню інформації, а також протистояти різним порушенням і злочинам в цій сфері.

Так, відкрити сторінку в Internet або розтиражувати книгу на CD-R набагато простіше, швидше і дешевше, ніж налагодити випуск і збут друкарській продукції. Досить придбати один екземпляр твору і сканер для його оцифрування. Проте в результаті вказаних дій автор твору, безумовно, позбавляється винагороди, на яку він міг би розраховувати при нормальному обороті екземплярів на ринку. У зв'язку з цим, не дивлячись на очевидні переваги електронних засобів запису, передачі і обробки інформації, виникає маса правових питань, пов'язаних з дотриманням майнових інтересів володарів авторських прав.

При захисті прав автора сайту виникає проблема ідентифікації мережевих інформаційних ресурсів як об'єкту права: чи є вони різновидом бази даних або програмою для ЕОМ, чи можна віднести сайт до засобів масової інформації і так далі. Дуже важливими є питання безпеки і конфіденційності роботи в мережі Internet. Тобто захист комп'ютера від зараження вірусом і запобігання несанкціонованому доступу, недопущення перехоплення особистої електронної пошти і іншої секретної інформації.

Практично одноголосно Сенат США затвердив законопроект USA (Uniting and Strengthening America Act), який передбачає вельми суворі заходи покарання за терористичну діяльність. Особливий інтерес представляє положення 814 «Перешкода і запобігання кибертероризму». Новий закон досить жорстко відноситься до мережевих зломщиків. Викриті в проникненні в корпоративні або державні мережі переслідуютимуться в кримінальному порядку, якщо сума збитку за останні 12 місяців перевищить 5 тис. дол.

Актом кібертероризму тепер вважатиметься будь-яке несанкціоноване проникнення на комп'ютер користувача. Цікаво відзначити, що в цьому контексті

негативно «засвітилася» асоціація RIAA (Recording Industry Association of America), яка в Мережі відома, в основному, боротьбою з музичним піратством. Вона запропонувала Конгресу внести поправку до визначення кибертероризма. Так, діставання неавторизованого доступу до файлів користувача не вважається незаконним, якщо проникнення було зроблене з метою захисту авторських прав.

Інший, один з найбільш суперечливих проектів законодавчих актів в історії комп'ютерної індустрії в США Uniform Computer Information Transactions Act (UCITA) поки що не отримав визнання на федеральному рівні, але враховуючи існування самостійних судових систем штатів, додаються зусилля по його просуванню на локальному рівні. У відповідності до цього проекту виробник програмного забезпечення (ПЗ) звільняється від відшкодування збитку, який був причинний некоректною роботою програми.

Найбільш суперечливе положення UCITA – можливість видалено відключати ПЗ на комп'ютері користувача. Чорні ходи, що прозвали «бомбами», дозволяють софтверній компанії отримувати докладну інформацію про роботу програми на комп'ютері користувача, і у разі виявлення порушень ліцензійної угоди вона має юридичне право «відключити» програму через Internet.

Слід так само сказати, що безперервне розширення глобальних комп'ютерних мереж у всьому світі, включаючи Україну, не тільки створює абсолютно нові можливості отримання, розповсюдження, обміну інформацією, використання колосальних освітніх, комерційних, розважальних, культурних ресурсів, але і викликає нові правові проблеми. Часто вони не можуть бути ефективно вирішені тільки в рамках національного законодавства [2, 3, 4].

Проблеми, пов'язані з використанням Інтернет вельми різнопланові. До них відносяться: порушення прав інтелектуальної власності; проникнення в системи управління; розповсюдження інформації, що робить негативний вплив на соціальне здоров'я суспільства, зокрема безконтрольне розповсюдження образливих і непристойних матеріалів і доступ до них дітей; розповсюдження недоброчесної реклами; проведення шахрайських комерційних операцій; несанкціонований доступ до конфіденційної інформації юридичних осіб і органів влади; порушення правої законних інтересів особи в процесі інформаційного обміну; визначення правового статусу учасників інформаційного обміну. Крім того, необхідно вирішувати проблему юрисдикції, яка обумовлена перш за все екстериторіальністю Інтернету

Вказані проблеми кінець кінцем можна звести до трьом групам: захист прав на об'єкти інтелектуальної власності; захист правої законних інтересів особи, суспільства і держави при використанні загальнодоступних комп'ютерних мереж; захист циркулюючої в них інформації. Вирішення цих проблем ускладнюється тим, що чинне законодавство орієнтоване на традиційні відносини і при використанні глобальних комп'ютерних мереж не всі його норми виявляються застосовні. Виникає ряд пропусків в праві, восполняючихся у міру накопичення досвіду регулювання, знаходження оптимальних рішень.

В зв'язку з цим особливо гостро встає питання про підготовку юристів, що мають необхідну кваліфікацію з питань інформації і інформатизації, інформаційної безпеки.

По суті справи мова йде про необхідності формуванні нового покоління юристів (медиа-юристів, інформаційних юристів), що компетентно володіють обчислювальною технікою і добре орієнтуються в методах пошуку, обробки, представлення і аналізу

правової інформації, що дасть їм можливість ефективно і змістовно створювати, розвивати і застосовувати законодавство про інформатику і інформацію.

Основне завдання сучасної професійної освіти, в тому числі і юридичної, полягає не тільки в тому, щоб дати майбутнім фахівцям якусь суму знань, але і в тому, щоб озброїти їх умінням знаходити і засвоювати ці знання самостійно з використанням комп'ютерних і Інтернет технологій, систем дистанційного навчання, розподілених електронних бібліотек, сховищ і баз даних. Роль вивчення інформатики в рішенні цієї задачі важко переоцінити.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, присвячених інформатиці і її освітнім аспектам [5, 6, 7] дозволяє зробити висновок, що настає новий період розвитку інформатики як міждисциплінарного наукового напрямку, який виконуватиме інтеграційні функції для інших напрямів, як природничо-наукових, так і гуманітарних. Інформатика передає їм свою наукову методологію, головними досягненнями якої сьогодні слід вважати методологію інформаційного моделювання, а також інформаційний підхід до аналізу об'єктів, процесів і явищ в природі і суспільстві.

Відзначимо той факт, що розвиток предмету інформатики є далеким від завершення, і це підтверджується різноманіттям підходів до визначення змісту предмету і основних завдань інформатики, як науки і як освітньої дисципліни. Це у свою чергу стримує вирішення дуже важливого завдання – інформатизації правової сфери з одного боку і правозабезпечення інформатизації з іншого. Для вирішення цього завдання необхідна взаємодія фахівців різних професійних галузей, а від юриста вимагає знання і розуміння всіх технічних і інформаційних особливостей інформаційних об'єктів і процесів.

Інформаційні технології довгий час розглядалися правовою інформатикою тільки з погляду ефективної організації юридичної діяльності. Проте останнім часом необхідність взаємодії фахівців різних професійних областей, завдання, що стоять перед галузевими юридичними науками (особливо перед інформаційним правом), вимагає від юриста знання і обліку всіх технічних і інформаційних особливостей даних об'єктів. У цьому сенсі правова інформатика одночасно є інструментальним засобом і джерелом знань, які необхідні для вирішення безлічі проблем правового регулювання нових суспільних відносин.

Юристові знання правової інформатики дозволяє підвищити свій професійний рівень. Сьогодні лавинні потоки соціально-правової інформації, що обрушуються на юриста, настійно вимагають від нього володіння сучасними інформаційними технологіями – довідковими правовими системами, юридичними експертними системами, сучасними програмними і технічними засобами захисту інформації, засобами забезпечення електронного цифрового підпису, інформаційними технологіями, лежачими в основі функціонування сучасних комп'ютерних мереж і глобальної мережі Інтернет, і тому подібне.

Але для юриста знання інформаційних технологій – це не тільки інструмент в його практичній діяльності. Інформація, інформаційні процеси, інформаційні системи сьогодні є об'єктами правовідносин і предметом вивчення галузевих правових наук. У інформаційному законодавстві, що активно формується, юристам необхідно провести правове регулювання нових суспільних відносин, що складаються з приводу таких об'єктів, як "інформаційні ресурси", "інформаційні системи", "інформаційні технології", "комп'ютерні мережі". Для грамотного, повного правового регулювання необхідне чітке розуміння істоти даних інформаційних об'єктів, їх особливостей і принципів

функціонування, всього того, що вже побудоване і обґрунтоване в теорії інформатики і правовій інформатиці. З цієї точки зору правова інформатика для юриста – це джерело знань, необхідних йому для вирішення професійних завдань.

ЛІТЕРАТУРА

1. Інтеграція права та інформатики: прикладний і змістовний аспекти : монографія / за заг. ред.: В. Г. Іванова, В. Ю. Шепітька, В. В. Карасюка ; Нац. ун-т "Юрид. акад. України ім. Я. Мудрого". – Харків : Право, 2012. – 248 с.
2. Крылов В. В. Расследование преступлений в сфере информации. – М. : Городец, 1998. – 266с.
3. Авторское право в сети Интернет. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://copyright.ua/inet.php>.
4. Шляхтина С. Интернет и право [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.comprice.ru/articles/detail.php?ID=42336>.
5. Іванов В. Г. Основи інформатики та обчислювальної техніки : підруч. / В. Г. Іванов, В. В. Карасюк, М. В. Гвозденко; за заг. ред. В. Г. Іванова. – Х.: Право, 2015. – 312 с.
6. Правова інформатика : підруч. : [у 2-х т.] / за ред. В. Я. Тація, Я. Ю. Кондратьєва, М. Я. Швеця. – К.: Парлам. вид-во, 2004. – Т. 1. – 416 с.
7. Колин К. К. Философские проблемы информатики / К. К. Колин. – М. : БИНОМ, 2010. – 270 с.

Ключові слова: право, інформатика, інтеграція, інформаційні відносини.

Анотація: Показано, що дуже важливо знайти такі правові механізми, які забезпечать правове регулювання нового класу суспільних відносин, – інформаційних, що дозволить більш ефективно розвивати дану галузь людської діяльності по виробництву і використанню інформації, а також протистояти різним порушенням і злочинам в цій сфері. Зроблено висновок, що правова інформатика для юриста – це джерело знань, необхідних йому для вирішення професійних завдань.

Іванов В. Г. Інтеграція права та інформатики: прикладний і змістовний аспекти / В. Г. Іванов // Права та обов'язки людини у сучасному світі : Матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Одеса, Україна, 11-12 листопада 2016 р.) – Одеса: ГО «Причорноморська фундація права», 2016. – С. 128–131.